

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kâzım Karabekir'e Verilen Taltif ve Madalyalar

Decorations and Medals Awarded to Kâzım Karabekir from The Ottoman Empire to The Republic

Serap KURT¹
KAYSERİLİ

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Ağrı, Türkiye

ÖZ

Kâzım Karabekir'in askerlik kariyeri, Osmanlı'nın son çeyrek yüzyılı ile Cumhuriyet'in kuruluş yıllarını kapsayan uzun bir döneme yayılır. Bu makale, söz konusu kariyeri alışılmış biyografik anlatının dışına taşıyarak tek bir eksen (kendisine verilen taltif, nişan ve madalyalardan) izlemektedir. Osmanlı Devleti'nin üstün hizmeti nişan ve madalyayla ödüllendirme geleneği, Cumhuriyet'te İstiklal Madalyası ile sürdürülmüştür. Karabekir'in 1905'te sınıf birinciliğiyle aldığı Altın Maarif Madalyası'ndan 1923'te TBMM kararıyla taltif edildiği kırmızı-yeşil İstiklal Madalyası'na uzanan kayıtlar, bu sürekliliğin tek bir asker üzerinden okunabilir bir örneğini sunar. Makale; Karabekir'in hatırat ve günlükleri, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri ile Osmanlı Arşivi belgeleri ve Resmî Gazete başta olmak üzere birincil kaynaklara dayanmakta, belge merkezli tarihsel inceleme yöntemini izlemektedir. Temel savı şudur: taltif kayıtları yalnızca bireysel başarıya değil, dönemin cephe önceliklerine, terfi mekanizmalarına ve devletin ödüllendirme siyasetine de ışık tutar. Karabekir örneği, bu kayıtların Türkiye Cumhuriyeti tarihi yazımı için taşıdığı kaynak değerini somutlaştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kâzım Karabekir, Taltif, Madalya, Nişan, İstiklal Madalyası, Doğu Cephesi

ABSTRACT

Kâzım Karabekir's military career spans a long period covering the final quarter-century of the Ottoman Empire and the founding years of the Republic. Rather than following the usual biographical narrative, this study traces that career along a single axis: the rewards, decorations and medals conferred upon him. The Ottoman tradition of rewarding distinguished service with decorations and medals was carried into the Republic through the Independence Medal. The records extending from the Gold Education Medal Karabekir earned as the top graduate in 1905 to the red-green Independence Medal with which he was decorated by a Grand National Assembly resolution in 1923 offer a legible example of this continuity through a single officer. The study relies on primary sources (chiefly Karabekir's memoirs and diaries, the documents of the Presidential State Archives and the Ottoman Archives, and the Official Gazette) and follows a document-based historical method. Its central claim is that decoration records make it possible to trace not only individual achievement but also the front-line priorities of the period, the mechanisms of promotion, and the state's reward policy. The case of Karabekir concretely demonstrates the source value such records hold for the historiography of the Republic of Türkiye.

Keywords: Kâzım Karabekir, Reward, Medal, Decoration, Independence Medal, Eastern Front

Geliş Tarihi/Received 05.06.2026
Kabul Tarihi/Accepted 26.08.2026
Yayın Tarihi/Publication Date 08.09.2026

Sorumlu Yazar/Corresponding author:

Serap Kurt Kayserili

E-mail: skayserili@agri.edu.tr

Cite this article: Kurt Kayserili, S. (2026).

Decorations and Medals Awarded to

Kâzım Karabekir from The Ottoman

Empire to The Republic. *Journal of*

Atatürk, DOI:

10.62425/atauniad.1965010

Atıf: Kurt Kayserili, Serap. (2026).

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kâzım

Karabekir'e Verilen Taltif ve Madalyalar.

Journal of Atatürk,

10.62425/atauniad.1965010

Content of this journal is licensed
under a Creative Commons
Attribution-Noncommercial 4.0
International License.

Giriş

Bir devletin kendisine üstün hizmette bulunanları ödüllendirmesi hem hizmetin karşılığını teslim eder hem de askerî ve toplumsal motivasyonu ayakta tutar. Osmanlı Devleti'nde bu uygulama nişan ve madalya biçiminde kurumsallaşmış; aynı anlayış, kuruluş yıllarında Türkiye Cumhuriyeti'ne de aktarılmıştır. Özellikle Millî Mücadele'nin kazanılmasında emeği geçenlerin İstiklal Madalyası ile onurlandırılması, geleneğin yeni rejimde sürdürülen en görünür yüzü olmuştur. Taltif belgeleri bu yönüyle yalnızca bireysel kariyerlerin değil, dönemin askerî-siyasî tarihinin de izlenebileceği birinci elden kayıtlardır.

Karabekir hakkında mevcut çalışmalar genel biyografisini ya da taltif kurumunu ayrı ayrı ele almakta; bir komutanın aldığı ödüllerin tek tek derlenip kariyeriyle ilişkilendirildiği, taltif kaydını bir analiz birimi olarak kullanan bütünlüklü bir inceleme bulunmamaktadır. Nitekim son yıllarda bir askerî-idari figürün kariyerini aldığı nişan ve madalyalar ekseninde okuyan çalışmalar dikkat çekmeye başlamıştır; örneğin Özkan (2024) İsmail Hakkı Okday'ın askerî ve diplomatik hayatını taltif kayıtları üzerinden incelemiştir. Benzer biçimde Küskü (2021), II. Abdülhamid'in madalya siyasetini Liyakat Madalyası örneğinde ele alarak, başlangıçta yalnızca taltif amacı taşıyan madalyaların zamanla bir iç ve dış siyaset aracına dönüştüğünü ve bu geleneğin Cumhuriyet'e miras kaldığını göstermiştir. Karabekir özelinde ise Sarıçoban (2017) onun askerî ve siyasi biyografisini bütüncül biçimde ortaya koymuş, Akandere (2021) ise Doğu Cephesi kumandanlığı dönemindeki bir teftiş seyahatini ayrıntılı biçimde incelemiştir. Bununla birlikte, bu çalışmaların hiçbiri Karabekir'in Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan taltif silsilesini bütünlüklü biçimde ele almamıştır. Bu makale, söz konusu boşluğu doldurmayı amaçlar.

Makalenin savı iki yönlüdür. İlk olarak, Karabekir'in Altın Maarif Madalyası'ndan İstiklal Madalyası'na uzanan taltif silsilesi, Osmanlı ödüllendirme anlayışının Cumhuriyet'e taşınan sürekliliğini tek bir asker üzerinden görünür kılar. İkinci olarak, bu kayıtlar dönemin cephe önceliklerini (Manastır'daki komite mücadelesinden Çanakkale'ye, Kafkas Cephesi'nden Doğu Harekatı'na) ve devletin ödüllendirme siyasetinin işleyişine, zaman zaman liyakat dışı etkenlerin de rol oynayabildiğini düşündüren ipuçlarına ulaşmaya imkân tanır. Makale; Karabekir'in *Hayatım*, *İstiklâl Harbimiz*, *Birinci Dünya Savaşı Anıları*, *Günlükler* ve *İttihat ve Terakki Cemiyeti* adlı eserleri başta olmak üzere arşiv belgeleri, Resmî Gazete ve ikincil literatürü birlikte değerlendirerek konuyu kronolojik bir düzen içinde ve Türkiye Cumhuriyeti tarihi perspektifiyle ele alır.

Makalenin yöntemi belge merkezli tarihsel incelemeye dayanır. Karabekir'in taltif sicili üç kaynak katmanının

karşılaştırmalı okunmasıyla yeniden kurulmuştur: birincisi, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri (BCA) ile Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA) belgeleri ve Resmî Gazete gibi resmî birincil kaynaklar; Karabekir'in hatırat ve günlükleri gibi birinci elden öznel anlatılar; konuya ilişkin ikincil literatür. Bir kişinin kendi hayatına ilişkin olaylarda, resmî bir belgeye atıf yapılmadığı durumlarda birinci elden kaynak o kişinin bizzat kaleme aldığı anılarıdır; bu ilkeyle Karabekir'in kendi eserleri öncelikli olarak taranmıştır. Resmî belge ile hatırat arasında çelişki belirdiğinde resmî kayıt esas alınmış, hatırat ise olayın bağlamını ve aktörün kendi değerlendirmesini aydınlatmak amacıyla kullanılmıştır. Taltifler kronolojik sırayla ele alınmış; her kayıt ilgili olduğu cephe, görev ve terfi bağlamına yerleştirilmiştir.

Osmanlı Döneminde Taltif Geleneği: Nişan ve Madalyalar

Farsça işaret ve alâmet anlamına gelen nişan kelimesi, Osmanlı'da devlet tarafından üstün hizmet karşılığında verilen, çoğu kez değerli taşlarla bezenmiş bir tür madalyonu karşılayacak biçimde de kullanılmıştır. Nişanlar; hanedan mensuplarına, padişaha ve devlete üstün hizmette bulunmuş yüksek dereceli memurlara, Osmanlı'ya fiilen veya manen yardım etmiş yabancılara verilirdi (BOA, İ.DUİT, 153/38; Dedeyev, 2024, s. 1633).

Makalede sıkça geçen Mecidiye ve Osmanî nişanlarının kademeli bir yapısı vardı. 1852'de ihdas edilen Mecidiye nişanı ile 1862'de ihdas edilen Osmanî nişanı, en yüksek birinci rütbeden en düşük beşinci rütbeye doğru sıralanan derecelerden oluşur; verilecek rütbe, mükâfatlandırılan kişinin makamına ve hizmetinin ağırlığına göre belirlenirdi (Karabekir de Osmanî nişanı sahiplerindendir; BOA, İ.TAL, 18/29). Dolayısıyla "beşinci rütbeden Mecidiye" ya da "dördüncü rütbeden Osmanî" gibi ifadeler, nişanın derecesine işaret eder; rütbe yükseldikçe taltifin ağırlığı da artardı. Harekâtlarda gösterilen yararlılık üzerine bu nişanlara "kılıçlı" sıfatının eklenmesi ise taltifin doğrudan muharebe hizmetine dayandığını gösterirdi.

Nişanlarla koşut biçimde madalya geleneği de gelişmiştir. Madalya sözcüğü İtalyanca *medaglia* kelimesinden gelir; Eski Yunan ve Roma'da ödül olarak kullanılırdı. Osmanlılarda madalyanın nişandan önce ortaya çıktığı, ilk Osmanlı madalyasının 1143/1730-31'de ihdas edildiği kayıtlıdır. Ferahî adı verilen bu altın madalyanın hangi gerekçeyle çıkarıldığı kesin olarak bilinmemektedir. İlerleyen dönemde madalyalar; altın, gümüş, bakır, tunç ve nikelden hazırlanarak çeşitli hizmet ve başarıların hatırası olarak bir defaya mahsus verilmiştir. Bilinen son Osmanlı madalyası, 1339/1921 tarihli Traktör Müsabakası madalyasıdır. Ödüllendirme geleneği, Cumhuriyet döneminde de kesintisiz sürmüştür (Artuk, 2003, ss. 301-302).

TBMM'nin İlk Taltifi: İstiklal Madalyası

Millî Mücadele döneminin ilk madalyası İstiklal Madalyası'dır. Madalyanın yasal dayanağı, 29 Kasım 1920 tarihinde 66 sayılı kanunla kabul edilen ve on bir maddeden oluşan düzenlemedir. Kanun, Millî Mücadele'de fiilen görev alan kişilere madalya verilmesini öngörmüş; bir kişinin şehit düşmesi hâlinde madalyanın en büyük oğluna veya ailesine teslim edilmesini hükme bağlamıştır. Madalyaya layık görülenler arasında milletvekilleri, devlet memurları ve askerî personel yer almıştır (Resmî Gazete, 1921).

Madalya, madenî pirinçten yapılmış olup çapı 35×40 mm'dir; madenî kısım herkes için aynı, kurdele kısmı ise dört ayrı renk düzenlemesiyle verilmiştir. Renk farkı, madalyayı hak edenin Millî Mücadele'deki konum ve görevini gösterir: cephede fiilen çarpışanlara kırmızı, o tarihte TBMM üyesi olanlara yeşil, cephe gerisinde hizmet edenlere beyaz hem mebus olup hem de cephede bulunanlara ise kırmızı-yeşil kurdele tahsis edilmiştir. 869 sayılı Kanun'la ordu mensuplarının kurdele rengi sonradan kırmızıya çevrilmiştir (Göktepe, 2003, s. 92).

Madalya, terfi ve maaş artışı gibi ödüller; askerî motivasyonu güçlendiren ve hizmetin karşılığını teslim eden köklü araçlardı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu uygulamaların kapsamı dönemin malî koşullarına göre değişebiliyor, uluslararası ikili antlaşmalara imza koyan devlet adamları da taltif edilebiliyordu (Aydın, 2024, s. 4; BCA, 30.18.1.1.3.34.14). Karabekir'in izleyen bölümlerde ele alınacak taltif sicili, işte bu ödüllendirme düzeninin tek bir asker üzerindeki somut görünümüdür.

Madalyanın yanı sıra takdirname ile ödüllendirme de yaygındı; Batı Cephesi'nde fedakârlık gösterenlere "Türkiye Büyük Millet Meclisi Takdirnamesi" verilmesinin 29 Eylül 1921'de kabul edilmesi bunun örneğidir. Madalya, takdirname ve şerit renginin görev türüne göre belirlendiği bu ödüllendirme düzeni, Karabekir'in taltif sicilinin de içine yerleştiği genel çerçeveyi oluşturur (Resmî Gazete, 1926b; krş. BCA, 30.10.0.0.194.327.19; Resmî Gazete, 1926a, 1928).

Karabekir'in Taltiflerine Toplu Bakış

Aşağıdaki tablo, Karabekir'in askerî öğrenim yıllarından Millî Mücadele'nin sonuna kadar aldığı başlıca taltif, nişan, madalya ve terfileri kronolojik olarak özetlemektedir. Tablonun ardından gelen bölümler, bu kayıtların her birini bağlamı içinde ele almaktadır.

Tablo 1.

Kâzım Karabekir'e Verilen Başlıca Taltif ve Madalyalar (1905-1923)

Tarih	Taltif / Nişan / Rütbe	Veriliş Gerekçesi	Tür
1905	Altın Maarif Madalyası	Erkân-ı Harp birinciliği	Osmanlı
1907	Beşinci rütbeden Mecidiye Nişanı; kolağallığa terfi	Manastır'da komite çetesiyle çatışma	Osmanlı
1910	Beşinci rütbeden Mecîdî ve dördüncü rütbeden Osmanî	Arnavutluk isyanı / Kaçanık Harekâtı	Osmanlı
1914	Harp Madalyası; kurmay yarbaylık	I. Dünya Savaşı hizmeti	Osmanlı
1915	Muharebe Gümüş Liyakat ve Harp Madalyası; Alman Kron do Broş Kılıçlı Nişanı, Avusturya II. Sınıf Salib Nişanı	Çanakkale'de 14. Tümen'in başarısı	Osmanlı + müttefik
1915	Albaylık; Alman Demir Salib Nişanı, Gümüş İmtiyaz Madalyası	Gelibolu muharebeleri	Osmanlı + Alman
1917	Altın Muharebe Liyakat Madalyası; Kılıçlı İkinci Mecîdî Nişanı	Irak ve Kafkas cephesi hizmetleri	Osmanlı
1918	Kılıçlı İkinci Osmanî Nişanı; Mirliva (tuğgeneral) rütbesi	Erzurum ve Kars'ın kurtarılması	Osmanlı
1920	Feriklik rütbesi; İstiklal Madalyası	Doğu Cephesi / Kars'ın zaptı	Cumhuriyet
1923	Kırmızı-yeşil İstiklal Madalyası	Millî Mücadele'deki hizmeti (TBMM, 21 Kasım 1923)	Cumhuriyet

Not. 1920 satırındaki İstiklal Madalyası, Doğu Cephesi'ndeki hizmet karşılığında verilen ilk taltifi; 1923 satırı ise TBMM'nin 21 Kasım 1923 tarihli kararıyla resmen tescil edilen kırmızı-yeşil şeritli madalyayı göstermektedir. "Osmanlı + müttefik" ibaresi, Osmanlı taltifiyle birlikte Almanya ve Avusturya gibi müttefik devletlerce verilen nişanları kapsamaktadır.

Askerî Öğrenim Yılları ve İlk Taltif: Altın Maarif Madalyası

Karabekir'in ödül kaydı daha Harbiye sıralarında başlar. Sınıf birinciliğini bir alışkanlık hâline getiren bu genç öğrencinin başarısı, henüz mezun olmadan kendini gösterir. Harbiye anılarında, başçavuşluğa yükselişini anlattığı satırlar bu erken başarının havasını yansıtır (Karabekir, 2008a, s. 61):

İkinci sınıfa, başçavuşluğa geçtim. Nihayet umumî imtihan bitti, sınıf zabıtimiz numaralarımızı okumaya geldi... "Aferin, sınıfın birincisi olmuşsun. Başçavuşluğunu tebrik ederim. Bütün numaraların tamdı..." ... Başçavuşluk benim de hoşuma gitti; 500'e yakın bir sınıfın birincisi olmak zevkliydi.

Söz konusu üstünlük, asıl karşılığını mezuniyette buldu. 5 İkinci Teşrin 1905'te (23 İlkteşrin 1321) Karabekir, Erkân-ı Harp Yüzbaşılığı diplomasını sınıf birincisi olarak aldı (Karabekir, 2008a, ss. 104-108).

Sonucun çarpıcılığı rakamlarda gizliydi. Kırk dört kişilik sınıfta birinci ile ikinci arasında, o güne dek görülmemiş bir fark (61 puan) vardı. Sınıftan yalnızca on üç kişi doğrudan Erkân-ı Harp subayı olarak mezun olmuş, gerisi namzet sayılmıştı. Genel sıralamada sonuncu öğrenci ile Karabekir arasındaki açık 449 puana ulaşıyordu. İşte bu üstün derece, ona birincilik ödülü olarak Altın Maarif Madalyası'nı kazandırdı (BOA, DH.KMS, 54/16; Karabekir, 2009b, s. 51).

Taltif, iki ayrı eserde birbiriyle örtüşen ayrıntılarla yer alır: tarih (9 Eylül 1321/1905), merasim yeri (havuz başı), hazır bulunanlar (tüm talebe) ve ödülün niteliği. Toplam 1.533 numarayla sınıf birincisi olması, dönemin Erkân-ı Harbiye tarihinde benzeri görülmemiş bir derece olarak kayda geçmiştir. Madalyanın Karabekir için ne anlam taşıdığını ise en iyi kendi davranışı gösterir: mezuniyet sonrası Ohri'de ısmarladığı ceviz koltuğun arkasına bu madalyanın şeklini oydurması, ödüle duyduğu gururun açık bir işaretidir (Karabekir, 2008a, s. 148).

Manastır ve Rumeli: Mecidiye Nişanı ve Kolağalığa Terfi

Mezuniyetin ardından Karabekir, stajını Makedonya'da yapmak istedi ve okul yönetimini ikna ederek 3. Ordu'ya naklini sağladı. 13 Şubat 1906'da Manastır'a vardı; burada 15. Süvari Alayı'nda staja başladı, 5. Bölük Komutanlığı'nı üstlendi ve topçu stajını da tamamladı. Aynı yıllarda Enver Bey'le birlikte İttihat ve Terakki'nin Manastır merkezinin kuruluşunda yer aldı. Asıl mesaisi ise sahadaydı: Rum ve Bulgar çeteleriyle, kimi zaman ölümle burun buruna gelecek kadar sıcak çatışmalara girdi (Işık, 2016, s. 10; Karabekir, 2008a, ss. 104-105).

Çatışmalardan biri, ilk önemli nişanını getirdi. 8 Ocak 1907'de, On Dördüncü Süvari Alayı'na bağlı bir müfrezeyle ova köylerinde güvenlik taraması yaparken Çayırılı Köyü'nde bir Bulgar komite çetesiyle karşılaştı. Çatışmada çete mensuplarından beşi öldürüldü, üçü sağ ele geçirildi; bir ev içinde ansızın karşısına çıkan bir komitecinin silahından son anda kurtuldu. Hadi Paşa hem talep ettiği izni verdi hem de onun beşinci rütbeden Mecidiye Nişanı ile taltif edilmesini teklif etti (Karabekir, 2009b, s. 89).

Karabekir'in aynı nişanı "çok gören" bir üst rütbeliden söz etmesi, taltif sisteminin işleyişine eleştirel yaklaştığını da gösterir. Ordu Müşiri'nin damadı olan bir binbaşının, kendisine verilen Mecidiye nişanını fazla bulmasını, liyakatten çok mevki ve akrabalığın belirleyici olduğu bir düzenin örneği olarak aktarır (Karabekir, 2008a, s. 138):

Bana, Klepaç müsademesinden dolayı beşinci rütbeden Mecidiye nişanını çok gören ordu müşirinin damadı binbaşı; emsali daha mülâzım. Benim sınıf arkadaşlarımdan Çanakkale'nin yerini bilmeyen miralay vardı.

Manastır'daki bir başka çatışmanın ardından ise kolağalığa (Osmanlı askerî hiyerarşisinde yüzbaşı ile binbaşı arasında yer alan, "önyüzbaşı" diye de anılan rütbe) yükseldi. Yakın arkadaşı Enver Bey, terfisini şu sözlerle kutladı (Karabekir, 2008a, s. 164):

Tepede tam elli bir Bulgar cesedi saydık... Reisleri Bulgar zabiti Çekof adlı biri olduğunu anladık. Enver samimiyetle alnımdan öptü ve kolağalığını tebrik ederim, bence bugünkü yaptığına bu azdır bile dedi.

Terfi süreci 1907 yazında resmiyet kazandı: önce 11 Ocak 1906'da 3. Ordu emrine, 13. Seyyar Topçu Alayı'na verilmiş, ardından Bulgar çeteleriyle girdiği çarpışmalardaki başarısı sayesinde 19 Ağustos 1907'de kolağası rütbesine yükselmişti. Manastır'da Enver Bey'le birlikte bomba fitillerini elleriyle söndürerek ölümden döndükleri geceyi ve hemen ardından düzenlenen terfi inhasını günü gününe kaydetmiştir (Karabekir, 2008a, s. 277):

Taltif inhası telgrafını da bitirdik. Enver benim kolağalığımı da ilave etti ve latife etti: "Az daha yüzbaşı olarak öteki dünyaya gönderiyordum." Ben de latifeyle cevap verdim: "Sen binbaşı, ben yüzbaşı... Bundan sonra farkımız azalıyor, beni daha iyi dinlersin."

6 Eylül 1907'de İstanbul Harp Okulu Tâbiye Öğretmen Yardımcılığı'na getirildi; ancak bu göreve hemen başlamayıp bir süre Manastır'daki vazifesini sürdürdü (Karabekir, 2008a, s. 283). Aslında bütün bu yükseliş çizgisinin temelinde, akademik başarısının kesintisizliği yatıyordu: Harbiye'yi birincilikle bitirip 6 Aralık 1902'de teğmen, 6 Aralık 1903'te üsteğmen olmuş; 1905'te Harp Akademisi'ni yine birincilikle tamamlayarak kurmay yüzbaşı sıfatını kazanmıştı. Günlüğüne düştüğü not bunu özetler: "9 Eylül 1321'de erkân-ı harp birinciliğini kazandığımdan altın maarif madalyasıyla taltif olunmuştum." (Karabekir, 2009a, s. 8).

19 Kasım 1908'de Edirne'de 2. Ordu 3. Nizamiye Tümeni Kurmaylığı'na atandı (Toker & Aslan, 2009, s. 240). 1909'daki 31 Mart Olayı'nın yarattığı çalkantının ardından, 1910 baharında patlak veren Arnavutluk isyanının

bastırılmasında Harekât Dairesi Müdürü ve Kurmay Başkanı Vekili olarak görev aldı. İki büyük çarpışmanın ikincisinde (Kaçanik Harekâtı'nda) kolordunun düştüğü tehlikeden kurtarılmasında büyük pay sahibi oldu. Henüz yirmi sekiz yaşında bir yüzbaşıyken bu başarısı sayesinde aynı anda iki nişanla taltif edildi: beşinci rütbeden Mecîdî ve dördüncü rütbeden Osmanî (Kırzioğlu, 1991, s. 11).

Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nda Aldığı Taltifler

Balkan Savaşları ve Esaret

15 Ocak 1911'de 4. Edirne Kolordusu 10. Edirne Tümeni Kurmaylığı'na geçen Karabekir, 26 Nisan 1912'de Balkan Savaşı'na katıldı. Bir süre Bulgar Sınırı Edirne Kısmi Komiserliği yaptı, ardından Alman Islah Heyeti refakatinde bulundu. Edirne kalesinin 26 Mart 1913'te teslim olması üzerine, müstahkem mevkiye görev yapan Karabekir Bulgarlara esir düştü. Şehrin ikinci Balkan Savaşı sırasında, Temmuz 1913'te geri alınmasının ardından aynı yıl esaretten döndü. Esaret dönemi, doğası gereği taltif kaydı açısından bir kesinti oluşturur; bu aylarda kendisine verilmiş herhangi bir ödüle dair kayıt bulunmamaktadır. Dönüşünün ardından 2 Aralık 1913'te zarar tespit komisyonunda, 8 Ocak 1914'te ise Genelkurmay 2. Şube'de görevlendirildi ve kısa sürede 2. Şube İstihbarat Müdürlüğü'ne yükseldi (Çoker, 1995, ss. 316-317; Karabekir, 1995b, ss. 1-5).

I. Dünya Savaşı ve Çanakkale

I. Dünya Savaşı'nda Karabekir, Genel Karargâh Haber Alma Şube Müdürlüğü, İran Sefer Kuvveti Komutanlığı ve 14. Tümen Komutanlığı gibi görevler üstlendi. 24 Mayıs 1914'te Harp Madalyası aldı; 7 Aralık 1914'te kurmay yarbaylığa yükseldi (BOA, MV, 241/208; Toker ve Aslan, 2009, s. 242).

6 Mart 1915'te 5. Kolordu'nun İstanbul Kartal'daki 14. Tümen Komutanlığı'na getirildi. Tümenin Çanakkale'de Fransızlara karşı kazandığı başarılar büyük takdir topladı ve Karabekir'e dört ayrı taltif kazandırdı: devletten Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası, ordudan Harp Madalyası, Almanya'dan İkinci Rütbeden Kron do Broş Kılıçlı Nişanı, Avusturya'dan İkinci Sınıf Salib Nişanı. Buradaki Alman ve Avusturya nişanları, dönemin Osmanlı-Alman askerî ittifakı çerçevesinde, müttefik devletlerin Osmanlı subaylarını da taltif etmesi uygulamasının bir örneğidir (Karabekir, 2011, s. 646; Kırzioğlu, 1991, s. 15).

Çanakkale'deki görevinin ardından 26 Ekim 1915'te İstanbul'daki 1. Ordu Kurmay Başkanlığı'na atandıysa da Liman von Sanders'in bu makama daha kıdemli bir Alman subayının getirilmesi yönündeki ısrarı üzerine 10 Kasım 1915'te 6. Ordu Kurmay Başkanlığı'na verilerek ikinci kez Irak'a gönderildi. Altı ay İngilizlerle çarpıştıktan sonra, Gelibolu'daki üstün hizmeti dolayısıyla 14 Aralık 1915'te üç yıllık savaş zammı aldı ve albaylığa yükseldi. Almanya da

onu ikinci kez taltif ederek Demir Salib Nişanı ile Muharebe Gümüş İmtiyaz Madalyası'nı verdi (Karabekir, 2011, s. 646; Köstüklü, 2009, ss. 11-13; Taşkıran, 2005, s. 24).

Kafkas Cephesi: Irak'tan Erzurum'a

16 Nisan 1916'da Kütü'l-Amare'yi kuşatan 18. Kolordu'nun başına geçen Karabekir, Mareşal Goltz'un kurmay başkanı olarak Irak'a gitmiş; mareşalin vefatından sonra kolordu komutanlığını üstlenmişti. Irak Cephesi'ndeki hizmetleri 8 Şubat 1917'de Altın Muharebe Liyakat Madalyası ile ödüllendirildi. Ne var ki muharebede ileri sürdüğü taktik önerilerin kabul görmemesi üzerine başka bir cepheye nakil istedi. Yakın arkadaşı Cafer Tayyar Paşa ile karşılıklı yer değiştirerek Kafkas Cephesi'nde 2. Kolordu Komutanlığı'na atandı. Burada on ay kadar görev yaptı ve Ruslara karşı gösterdiği yararlılık dolayısıyla 23 Eylül 1917'de Kılıçlı İkinci Mecîdî Nişanı'nı aldı (BOA, BEO, 4481/336061; BOA, İ.DUİT, 179/23; Kırzioğlu, 1991, ss. 17-18).

1918 başında Kafkas Kolordu Komutanlığı'na getirilen Karabekir'in asıl büyük başarısı bu cephede gerçekleşti. Rusya'da Bolşevik İhtilali'nin yarattığı çözülmeye yarayan Türk birlikleri, onun komutasında ileri harekâta geçti. 12 Mart 1918 sabahı, top sesleriyle birlikte 9. Tümen Erzurum'a girdi; iki yılı aşkın süredir Rus ve Ermeni işgali altında kalan şehir bu suretle kurtarıldı. Harekât hızla ilerledi; Hasankale (13 Mart), Horasan (16 Mart), Narman (17 Mart) ve Kötek (21 Mart) art arda geri alındı. Nisan başında Sarıkamış'a, 11 Mayıs'ta Kars'a ulaşan birlikler, 15 Mayıs 1918'de 93 Harbi öncesindeki sınır hattına yeniden kavuştu (Günay, 2024, ss. 86-88; Taşkıran, 2005, s. 8).

Erzurum'un kurtuluşu, beraberinde yeni bir taltif getirdi. Ordu Kumandanı Vehip Paşa'nın 19 Mart'ta şehre gelmesinin ardından, fedakârca çarpışanların ödüllendirilmesi sırasında Karabekir'e de 26 Mart 1918'de Kılıçlı İkinci Osmanî Nişanı verildi (Karabekir, 2011, s. 646). Bu başarı askerî açıdan da karşılığını buldu: Kars'ın alınmasındaki hizmeti dolayısıyla iki yıllık sefer kıdem zammı aldı ve 28 Temmuz 1918'de mirliva rütbesine yükseldi. Aynı süreçte, 4 Haziran 1918 tarihli Batum Antlaşması'yla üç sancağa (Kars, Ardahan, Batum) ilave olarak Ahıska ve Ahılkelek de Osmanlı sınırlarına katıldı (Kırzioğlu, 1991, ss. 18, 93; Kocahanoğlu, 2010, s. 56; Ural, 2011).

Karabekir, aldığı bu nişanın kendi gözündeki yerini, en büyük ödülün rütbe değil sorumluluğu yerine getirmek olduğunu vurgulayan satırlarla anlatır (Karabekir, 2011, s. 646):

Erzurum'un kurtuluşunda fedakârlıkla vazife yapanların taltifi sırasında (26 Mart 1918'de) ben de Kılıçlı-İkinci Rütbeden Altın Osmanî Nişanı ile taltif olundum. Ancak bence en büyük mükâfat... Erzurum'un

bir vuruşla kurtuluşunu sağlamayı başarmak olmuştur. Kumandanlığın en yüksek hassası mesuliyetten çekinmemektir.

Millî Mücadele, Doğu Cephesi ve İstiklal Madalyası

Mütareke'nin ardından kendisine önerilen Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisliği'ni, İstanbul'da pasif kalacağı düşüncesiyle reddeden Karabekir, genç komutanların Anadolu'ya geçip orduların başına geçmesi gerektiğine inanıyordu. 25 Aralık 1918'de 14. Kolordu Komutanlığı'na getirildiğinde, Tekirdağ'daki bu görevden doğudaki orduya naklini bizzat istedi; çünkü Millî Mücadele'nin Erzurum'dan başlatılabileceğini öngörüyordu (Karabekir, 1998, ss. 13-14).

2 Mart 1919'da 15. Kolordu Komutanlığı'na atandı (BOA, DH.ŞFR, 638/116) ve kendi ifadesiyle "3 Mayıs'ta öğleyin sevgili Erzurum'a" ulaştı (Karabekir, 2008b, s. 22). Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkmasıyla başlayan harekete ilk katılan ve onu en güçlü biçimde destekleyen komutanlardan biri oldu. İstanbul hükûmetinin Mustafa Kemal Paşa için çıkardığı tutuklama emrine "Ben Mustafa Kemal'i tutuklamam, bu vatan için çalışan bir insandır" diyerek karşılık verdi; Erzurum'daki tarihî konakta onu saygıyla selamlayıp emrinde olduğunu bildirdi. Erzurum ve Sivas kongrelerinin hazırlanıp başarıyla sonuçlanmasında payı büyüktü. 9 Haziran 1920'de Doğu Cephesi Komutanlığı onaylandı (Çiftçi, 2011; Yiğit, 2018, ss. 2-5).

Doğu Cephesi Komutanı olarak, Ermenilerin işgalindeki Kars, Ardahan ve Batum'u geri aldı. Bu zaferler üzerine 31 Ekim 1920'de Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa, kendisine feriklik rütbesinin verileceğini müjdeledi. Karabekir'in bölgeyi yeniden Türk hâkimiyetine kazandırması ve ardından diplomatik antlaşmalarla bu başarıyı kalıcı kılması, Karabekir'i Millî Mücadele'nin kuzeydoğu sınırını çizen isim hâline getirdi (Günay, 2024, ss. 90-94; Karabekir, 1995a, s. 87; Karabekir, 2009a, s. 710).

Karabekir, kendi kaleminden bu süreci özetler: Kars'ın zaptına mükâfat olarak ferik olduğunu, İstiklal Madalyası ile taltif edildiğini, Gümrü ve Kars muahedelerinin akdinde heyet-i Murahhasa reisi sıfatıyla bulunduğunu belirtir. I. Büyük Millet Meclisi'nde Edirne, ikincisinde İstanbul mebusu olmuş, İzmir İlk İktisat Kongresi'ne de başkanlık etmiştir (BCA, 30.18.1.1.1.16.18; Kırzioğlu, 1991, s. 221).

Askerî başarıyı diplomasi tamamladı. 2 Aralık 1920'de Ermenistan'la Gümrü Antlaşması'nı imzaladı; ardından Rusya'yla yapılan Kars Konferansı'nda Türk heyetine başkanlık etti. 1921 boyunca güvenlik sorunları, eğitim-kültür çalışmaları ve Kafkas Cumhuriyetleri ile Sovyet Rusya'ya yönelik sınır ve dostluk antlaşmaları onun başlıca uğraşı oldu. Yılmaz (2001, s. 80) ve Günay (2024, ss. 93-97), Gümrü Antlaşması'nı Türkiye'nin Sevr Antlaşması'nı fiilen

tanımadığı ilk uluslararası antlaşma olarak değerlendirmektedir (BCA, DBTDA, 571-34370-135126-6; BCA, DBTDA, 571-34615-136336-3; BCA, TDA, 571/34370/135120; BOA, İ.DUİT, 162/68).

7 Mart 1921'de Gürcistan'ın elindeki Ardahan ve Artvin de Doğu Cephesi kuvvetlerince kurtarıldı. Karabekir, bölgedeki bu geri alma harekâtının ayrıntılarını —Ahıska ve Ahılkelek'in durumu dâhil— kendi eserinde etraflıca anlatır (Karabekir, 2008b, C. II, ss. 1024-1028). Bu başarılar yalnızca bölgesel bir kazanım değildi; Batı Cephesi'ni arkadan destekleyerek Sakarya ve Büyük Taarruz'a katılacak tümenlerin batıya kaydırılmasına da imkân tanıdı. Karabekir'in feriklik rütbesi ile İstiklal Madalyası'nı kazanması ve kamuoyunda gayri resmî biçimde "Şark Fatih'i" unvanıyla anılmaya başlaması da bu döneme rastlar (Günay, 2024, ss. 84, 96-97; Kocatürk, 1973, s. 127; Köstüklü, 2006, s. 13; Tütüncü, 1975).

Bu hizmetlerin karşılığını, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'dan aldığı duygu yüklü bir kutlama telgrafında da görmek mümkündür; İsmet Paşa telgrafında, Karabekir'in kazandığı başarıyla milletin istikbalini açtığını ve herkesin ümidine kuvvet verdiğini ifade eder (Karabekir, 1995b, s. 300).

15 Ekim 1922'de Doğu Cephesi'ndeki görevi sona erdi ve Karabekir Ankara'ya geçti; 30 Ekim'de Meclis'e katıldı. İkinci dönemde (1923-1927) İstanbul milletvekili olarak görev yaptı. Millî Mücadele'deki hizmetleri, TBMM'nin 21 Kasım 1923 tarihli kararıyla kırmızı-yeşil şeritli İstiklal Madalyası'yla taçlandırıldı. Asker milletvekillerinin Meclis ile ordu görevlerinden birini seçmesinin kararlaştırılması üzerine, 24 Kasım 1924'te milletvekilliğini tercih ederek 1. Ordu Komutanlığı'ndan ayrıldı (BCA, 30.10.0.0.196.345.23; Çoker, 1995, ss. 317-318; Kırzioğlu, 1991, s. 37; Yiğit, 2018, ss. 2-5).

TBMM, Birinci Devre üyelerinden bazılarına -Karabekir de dâhil olmak üzere- yarısı yeşil yarısı kırmızı İstiklal Madalyası verilmesini 21 Teşrinisani 1339 (21 Kasım 1923) tarihinde kabul etmiştir. Karabekir bu tarihte, I. Dönem Edirne mebusluğunun ardından II. Dönem İstanbul mebusu sıfatıyla Meclis'te bulunuyordu; dolayısıyla madalyası hem cephe'deki hem de Meclis'teki konumunu yansıtan kırmızı-yeşil şeritle verilmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1923, s. 494; BCA, 301000/125/1/2).

Günlükleri, taltif sürecinin idari ve törensel yanına da ışık tutar. 21 Nisan 1924 kaydında, Şark Cephesi'nin istiklâl madalyası defterinin Meclis'çe tasdik edildiğini not eder; madalyaların takdim töreninin sönük geçtiğini ima eden satırları ise sürecin gündelik gerçekliğini yansıtır. Karabekir'in askerlik mesleğiyle bağlı 5 Aralık 1927'de sona erdi; bu tarihte Genelkurmay Başkanlığı'nın isteği üzerine Millî Savunma Bakanlığı'nca emekliye sevk edildi (Karabekir, 2009a, ss. 553-554; BCA, 030.11.1/36.33.7).

Sonuç

Karabekir'in kariyeri, taltif kayıtları üzerinden okunduğunda, dağınık bir madalya listesinin çok ötesinde bir anlam kazanır. 1905'teki Altın Maarif Madalyası'ndan 1923'teki kırmızı-yeşil İstiklal Madalyası'na uzanan silsile, Osmanlı'nın üstün hizmeti ödüllendirme anlayışının yeni rejimde de yaşatıldığını tek bir asker üzerinden gösterir. Mecidiye ve Osmanî nişanlarının kademeleri, müttefik devletlerin verdiği Alman ve Avusturya nişanları ve nihayet Cumhuriyet'in kurucu taltifi olan İstiklal Madalyası, aynı geleneğin farklı evrelerini temsil eder.

Ne var ki bu süreklilik, mutlak bir aynılık değildir. Osmanlı nişan ve madalyaları padişahın iradesiyle ve hanedan merkezli bir meşruiyet anlayışıyla verilirken, İstiklal Madalyası TBMM kararıyla, yani millî egemenliğe dayanan yeni bir meşruiyet zemininde ihdas edilmiştir. Ödülü veren merciin padişah'tan Meclis'e geçmesi, taltif geleneğinin biçimsel devamlılığı içinde rejim düzeyinde köklü bir kırılmayı da işaret eder. Nitekim saltanatın kaldırılması ve egemenliğin millet adına Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne geçişi, bu yeni meşruiyet zemininin hukukî ve siyasî temelini oluşturmuştur (Özkan, 2023). Karabekir'in sicili, hem bu devamlılığı hem de bu dönüşümü tek bir kariyer çizgisi üzerinde okunabilir kılması bakımından öğreticidir.

Kayıtlar, ait oldukları dönemin cephe önceliklerini de ele verir. Manastır'daki komite mücadelesinden Çanakkale'ye, Irak'tan Kafkasya'ya kadar her taltif, devletin o an hangi cepheyi öne çıkardığını ve hangi başarıyı ödüle değer gördüğünü belgeler. Karabekir'in, kendisine fazla görülen bir nişandan söz ederken sergilediği eleştirel tutum ise, taltif sürecinde liyakatin yanı sıra mevki ve akrabalık ilişkilerinin de zaman zaman etkili olabildiğine ilişkin çarpıcı bir bireysel tanıklık sunar. Makalenin temel savı bu noktada doğrulanır: taltif kayıtları, bireysel başarının olduğu kadar terfi mekanizmalarını ve devletin ödüllendirme siyasetini de açığa çıkarır.

Buradan hareketle iki araştırma yönü öne çıkmaktadır. Birincisi, diğer Millî Mücadele komutanlarının taltif kayıtlarının Karabekir'inkiyle karşılaştırmalı incelenmesi, dönemin ödüllendirme politikasını bütünlüklü biçimde ortaya koyabilir; örneğin Doğu Cephesi'ndeki komutanların taltif yoğunluğunun Batı Cephesi'ndekilerle kıyaslanması, devletin cepheler arası önceliklendirme siyasetine ilişkin sınanabilir bir hipotez sunar. İkincisi, İstiklal Madalyası kayıt defterlerinin sistematik biçimde değerlendirilmesi, bu belgelerin yalnızca biyografik değil istatistiksel bir kaynak olarak da kullanılabileceğini gösterecektir. Karabekir örneği, taltif belgelerinin Türkiye Cumhuriyeti tarihi yazımı için ne denli verimli bir kaynak olduğunu özetle ortaya koymaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yapay Zekâ Kullanımı: Sadece metin düzeltme amaçlı olarak yapay zekâ kullanılmıştır.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Use of Artificial Intelligence: Artificial intelligence was used solely for text correction purposes.

Kaynaklar

Arşivler ve Resmî Yayınlar

T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri (BCA)

BCA, DBTDA 571-34370-135126-6 (Doğu Cephesi / Gümrü-Kars antlaşmaları, 1920-1921).

BCA, DBTDA 571-34615-136336-3 (Doğu Cephesi / Gümrü-Kars antlaşmaları, 1920-1921).

BCA, TDA 571/34370/135120 (Doğu Cephesi / Gümrü-Kars antlaşmaları, 1920-1921).

BCA, 30.18.1.1.16.18 (TBMM üyeliği ve İzmir İktisat Kongresi, 1923).

BCA, 301000/125/1/2 (II. Meclis İstanbul mebusluğu seçimi, 1923).

BCA, 30.18.1.1.3.34.14 (Uluslararası antlaşma imzacılarının taltifi, 1923-1924).

BCA, 30.10.0.0.196.345.23 (Milletvekilliği tercihi / 1. Ordu Komutanlığı, 1924).

BCA, 30.10.0.0.194.327.19 (İstiklal Madalyası taltif kararları, 1926).

BCA, 030.11.1/36.33.7 (Emekliye sevk, 1927).

T.C Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, İ.TAL 18/29 (H. 30.09.1310).

BOA, MV 241/208 1-2(H. 21.01.1333).

BOA, İ.DUİT 153/38 (H. 14.04.1335).

BOA, DH.ŞFR 638/116.1-2 (H. 25.07.1335).

BOA, İ.DUİT 179/23 (H. 20.12.1335).

BOA, İ.DUİT 162/68 .1-28-12(H. 28.12.1340).

BOA, DH.KMS 54/16 1-3-5-7(1337)

BOA, BEO 4481/336061 /1.2.(1336)

Resmî Yayınlar

Resmî Gazete. (4 Nisan 1921). Sayı 9.

Resmî Gazete. (22 Mart 1926). Sayı 328. [1926a]

Resmî Gazete. (25 Mayıs 1926). Sayı 381. [1926b]

Resmî Gazete. (13 Mayıs 1928). Sayı 887.

TBMM Zabıt Ceridesi. (21 Kasım 1923). Devre 2, Cilt 3 (s. 494). TBMM.

Telif Eserler

- Akandere, O. (2021). Doğu Cephesi Kumandanı Kazım Karabekir Paşa'nın Sağ Cenah Teftiş Seyahati (13-26 Mayıs 1922). *BELLEK Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 57-69. <https://doi.org/10.52735/bellek.951830>
- Artuk, İ. (2003). Madalya. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 27, ss. 301-302). TDV Yayınları.
- Aydın, H. (2024). Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Bir Motivasyon Kaynağı Olarak Taltifler. *Belgi Dergisi*, (27), 1-18. <https://doi.org/10.33431/belgi.1371949>
- Çiftçi, A. (2011). Millî Mücadelede Liderlik Sorunu ve Kâzım Karabekir. *Atatürk Yolu Dergisi*, 13(50), 367-387. https://doi.org/10.1501/Tite_0000000362
- Çoker, F. (1995). *Türk Parlamento Tarihi: Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919-1923)* (C. 3). TBMM Vakfı Yayınları.
- Dedeyev, B. (2024). Osmanlı Nişanları ile Taltif Olunmuş Azerbaycanlı Ünlüler. A. Kaymak, S. Eren, S. Nurdan, K. Güney & M. Özle (Haz.), *XIX. Türk Tarih Kongresi bildirileri, III. Cilt, III. Kısım: Osmanlı tarihi içinde* (ss. 1633-1652). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Göktepe, C. (2003). İstiklal Madalyası Alan Karslılar (İstiklal Madalyası Kayıt Defterine Göre). *Atatürk Dergisi*, 3(4), 89-108.
- Günay, N. (2024). Doğu Cephesi Komutanı Kazım Karabekir ve Ermeniler. *Atatürk Yolu Dergisi*, (74), 83-98.
- Işık, Z. (2016). *Kâzım Karabekir Paşa'nın Eğitim Faaliyetleri* (Tez No: 438310). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kafkas Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Karabekir, K. (1995a). *Çocuk Davamız* (C. 2; F. Özerengin, Haz.). Emre Yayınları.
- Karabekir, K. (1995b). *İstiklâl Harbimizin Esasları*. Emre Yayınları.
- Karabekir, K. (1998). *Gizli Harp İstihbarat*. Kamer Yayınları.
- Karabekir, K. (2008a). *Hayatım* (Z. Öktem, Haz.). Yapı Kredi Yayınları.
- Karabekir, K. (2008b). *İstiklâl Harbimiz* (C. I-II). Yapı Kredi Yayınları.
- Karabekir, K. (2009a). *Günlükler (1906-1948)* (C. I-II; Osmanlı Türkçesinden çeviri yazı: B. Kayabek; Haz. Y. Demirel). Yapı Kredi Yayınları.
- Karabekir, K. (2009b). *İttihat ve Terakki Cemiyeti* (Y. Demirel & Z. Öktem, Haz.). Yapı Kredi Yayınları.
- Karabekir, K. (2011). *Birinci Dünya Savaşı Anıları*. Yapı Kredi Yayınları.
- Kırzioğlu, M. F. (1991). *Kâzım Karabekir*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kocahanoğlu, O. S. (2010). *Atatürk'ün Üç Muhalifi: (1) Kâzım*

Karabekir. Temel Yayınları.

- Kocatürk, U. (1973). *Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi (1918-1938)*. TİTE Yayınları.
- Köstüklü, N. (2006). *Kâzım Karabekir ve Eğitim: Savaş ve Ermeni Terörünün Geride Bıraktığı Bir Dramın Hikâyesi*. Çizgi Kitabevi.
- Köstüklü, N. (2009). *Kâzım Karabekir ve Eğitim*. Çizgi Kitabevi.
- Köstüklü, N. (2025). *Kâzım Karabekir Paşa*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Küskü, F. (2021). II. Abdülhamid'in Madalya Siyaseti: Liyakat Madalyası Örneği. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, (46), 109-144.
- Özkan, A. (2023). Cumhuriyet'e Giden Yol: Saltanatın Kaldırılması Sürecinde Yaşanan Siyasal Sistem Tartışmaları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (59), 109-137. <https://doi.org/10.21563/sutad.1378257>
- Özkan, Ü. (2024). Bir Asker ve Diplomat Olarak İsmail Hakkı Okday. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 40(109), 69-112. <https://doi.org/10.33419/aamd.1480097>
- Sarıçoban, G. (2017). Kâzım Karabekir'in Askeri ve Siyasal Biyografisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 137-157.
- Taşkıran, C. (2005). *Millî Mücadele'de Kâzım Karabekir Paşa*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Toker, H., & Aslan, N. (2009). *Birinci Dünya Savaşına Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri* (C. 3). Genelkurmay Basımevi.
- Tütüncü, Z. (1975). *Kâzım Karabekir Paşa*. Milliyetçi Yayınlar.
- Ural, S. (2011). Kurtuluştan Mondros Mütarekesi'ne Elviye-i Selâse'de Yaşanan Sorunlar. *Atatürk Yolu Dergisi*, 12(47), 647-676. https://doi.org/10.1501/Tite_0000000340
- Yılmaz, İ. (2001). *Gümrü Antlaşması*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Yiğit, B. (2018). *I. ve II. Dönem TBMM'nde Kâzım Karabekir ve Faaliyetleri* (Tez No: 505069). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.